

(«... Virumaa süda. Eesti mustade jõudude kindel kants, tuksub jälle revolutsioonilise töörahva verel.

Rakvere üle lehvib tööliste punane võitluslipp...»

Eesti Tööraha Kommuuni Nõukogu üleskutses 17. detsembril 1918. a. «Revolutsioon võidab. Rakvere on meie...»)

Jõhvi, Rakvere ja hiljem Tapa ümbruse vabastamisel etendas suurt osa August Lil-lakale, endisele Rakvere seminaristile alluv pataljon, kes seisis kogu aja rünnakute avangardis.

1918 aastal, 10. detsembril vabastati Aseri. Taganedes Aserist, arreteerisid valgekaartilased töölisi, keda nad

endaga kaasa küüditasid. Aseri töölisel mõistsid oma koosolekul 18. detsembril kodanluse sellised vägivallateod kindlalt hukka, kusjuures võeti vastu resolutsioon, milles nõuti arreteeritud seltsimeeste Jaan ja Leopold Lin-deri ning August Dedlo vabastamiseks kõigi abinõude tarvituselevõtmist.

Töölisel aitasid igati kaasa Eesti vabastamisele saksa okupantidest. Võitlustes Kunda ja Rakvere lähedal 14. ja 15. detsembril 1918. a. moodustasid Kunda töölisel relvastatud salga, kes avas tule valgete soomusrongile.

1918. a. 13. detsembril õhtul jõudsid punaväed Avijõe—Kunda joonele. 14. detsembril

õhtul saabus Põlula mõisa 3. Tartu Kommunistliku Polgu I pataljon (1300 tääki, 8 suurtükki, 26 kuulipildujat) ülesandega vallutada 15. detsembril Rägavere mõis. 1. Tallinna Kommunistlik Kütipolk (kuni 500 tääki, 10 suurtükki, 7 kuulipildujat) oli samal ajal põhja pool raudteed.

Valged asusid kaitsle Rägavere maile, kuhu nad koon-dasid 15. detsembril hommi-kuks 863 tääki ja mõõka, 23 kuulipildujat, raudteel oli soomusrong nr. 1 (70 tääki, 21 kuulipildujat, 1 suurtükk). Raudtee ja mere vahel oli 80 tääki, 4 kuulipildujat, Kunda soomusrong nr. 2 (30 tääki, 10 kuulipildujat, 1

suurtükk). Tallinnast saadeti valgetele abiks 1. jalaväepolk. Selleks kutsuti 1. jalaväepolgu ohvitserid 13. detsembril kella 16-ks sõjaministeeriumi üldkoosolekule. Koos oli ligi 70 ohvitseri. Neile tutvustati rinde olukorda ja teatati: «Täna õhtul väljub Tallinnast Rakveresse abiks 5. jalaväepolgule eselon... Kuna roodudele on ohvitserid määramata, siis palun üles anda, kes soovib vabatahtlikult sõita kaasa. Kui vabatahtlikke ei leidu, saavad ohvitserid määratud.» Tekkis rusuv vaikus. Vabatahtlikke oli ainult kaks. Üks nendest kirjutab oma mälestustes: «Rakvere jõudsimel 14. detsembril hommikul, kus roo-

dud paigutati veneaegse ren-tei hoonesse (praegune muu-seumihoonne — I. K.). Ruumid olid külmad, aknad ära lõhu-tud. Sakslased olid teinud seal korraliku lõhkumistöö... järgmisel hommikul pidime asuma Rägavere all liinile. 15. detsembril hommikul pimedas lahusime Rakverest.»

Rägavere lahing algas va-rahommikul. Vaenlane taan-dus esimesest kokkupõrkest alates, umbes pooled tema meestest deserteerisid.

«Kui lõuna paiku jõudsimel Rakverre, oli minul 40 mie-hest järel 20 mehe ümber, kuigi lahingus meestega veel ei olnudki.» kurdab üks val-gete tagavararoodu ülemaid oma mälestustes.

(Järg 2. lk.)

Lääne-Virumaa vabastamine

(Algus 1. lk.)

Rakveres rekvireerisid põ-genevad valged kõigilt linnas viibivateit talumeestelt nende hobused koos veovahenditega. Peagi olid kõik mehed rege-del ja pärast lõunat sõideti pikas vooris linnast välja Kadrina teele, kus nad pidid ootama kaptenit. Kui kuuli-pildujate ragin juba selgesti linna kostis, paigutati linnas viibivad haavatud rongile, samuti ka ametlik kirjvahaetus ja raamatud. Videvikus sõitis maakonnavalitsus selle viimase rongiga Tapale. Kad-rina teel ülemust ootavate valgete rahutus aina kasvas. Selle kohta kirjutab roodu-ülem: «Hirm oli kõigile juba nii südamesse tunginud, et ei aidanud enam ka ähvardused. Haarasin tugevamini «Nagani» pära pihku, tehes kabuuri lahti sain lõpuks aru, et ka vägivald ei aita enam, lõin käega, sõnades: «Noh, laske siis paganapäralt jalga.» Suutsin siiski veel suure vaevaga kinni pidada viimase ree, et mitte täiesti jääda ja lameheks.»

Rakvere vabastati lahingu-

teta linnas, sest linna saatus oli otsustatud Rägavere la-hingus.

49 aastat hiljem, 2. no-vembril 1967. aastal avati Rägavere koolimaja lähedal mäekingul, Rägavere lahingu-paikal, mälestustahvel teksti-ga:

«15. XII 1918. a. RÄGAVE-RE LAHINGUPAIK.

SIIN VÕITLESID TARTU KOMMUNISTLIKU POLGU SOJAMEHED.»

16. detsembril hommikul kella 11 paiku tulid esimesed punaväe ratsaluurajad Tartu tänavat pidi Rakverre. Neist üks luuraja langes tulevaha-tusel Pikal tänaval (praegu Kalini tä.) ühisgümnaasiumi juures, kus nad kohtusid linnast kiiruga lahkuvate val-gete vägede riisemetega — Rakvere koolipoistest vaba-tahtlikega.

Peagi lehvivad tuules pun-nased lipud. Eriti rohkesti oli neid linna servades, vaese-mate inimeste elupaikades. Need lipud olid n.-õ. improvi-seeritud, lihtsad punased riid-tükid, kiiruga kärjastatud ja varda külge kinnitatud. Nõu-

kogude võimu pooldavad lin-naelanikud valgusid tänavai-ale, et tervitada sissemarssi-vaid punaväelasi. Oli kuulda hüüdeid: «Näe, meie seltsime-hed tulid, nüüd saame jälle kõhu täis süüa...»

Kell 14.30 jõudsid vaprast sõjamehed — Rägavere lahingu võitjad Rakverre.

Punaarmeelased, kes jäid peatuma endisesse haridus-seltsi koolimajja (Posti tn. 15), avastasid ahjudes 70 mit-mesugust pommi, millega taganevad valgekaartlased lootsid punaarmeelased õhku lasta, kui need oleksid haka-nud ööbimisel koolimajja ah-jusid kütma.

Pärast ühepäevast puhkust

Vaeküla mõisas liikus Volde-mar Pussi juhtimisel Vaeküla lahingu võitnud dessantüksus läbi vabastatud Rakvere üle-sandega hõivata Selja jõe ja Rakvere—Haljala maantee rist-tumiskohal kaks talumaja ja Kloodi mõis.

17. detsembril 1918. a. pea-tus dessantüksus Päides. Seal leidis aset kurb vahejuhtum. Teadmata põhjusel laskis üks-suse tunnimees maha ühe kohaliku mehe. Voldemar Pussi suurest humaansusest annab tunnistust tema suhtu-mine nimetatud intsidenti. V. Puss saatis mahalastu naise Rakvere komandandi juurde omapoolse kirjaga, milles teatas juhtunud õnnetusest ja palus rahaliselt abistada mahalastu naist. Tänu V. Pussi kirjale anti naisele mehe matmiseks 200 rbl. See oli suureks abiks vaeselt elavale perekonnale.

Rakvere vabastamise puhul avaldas Eesti Tööraha Kom-muuni Nõukogu 17. detsembril üleskutses «REVOLUT-SIOON VÕIDAB. RAKVERE ON MEIE...»

Pärast Rakvere vabastamist tunnetas kodanlik Eesti ajuti-ne valitsus oma võimetust töö-rahva ees ja saatis Morrisele, Ameerika Ühendriigi saadiku-le Stokholmis, abipalve, milles mangus: «Meie väed evakuee-rusid Rakverest ja bolševikud liiguvad laia rindega mööda talviseid teid edasi, ning meie väikesed jõud ei ole võimeli-sed nende pealetungi peata-ma. Veenge liitlasministreid moodapääsematus vajaduses saata kas või kaks jalaväerü-gementi ja veidi suurtükivä-ge.» Niisamasugused abipal-ved saadeti ka teiste kapita-listlike riikide valitsustele.

I. KUSLAP